

Návrh opatření v oblasti prevence rizik vzniku poškození zdraví zaměstnanců následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání v odvětví Stavebnictví

Tento projekt je financován z příspěvku podle § 320a písm. b) zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů v roce 2024.

Závěrečná zpráva

Praha, prosinec 2024

Úvod:

Svaz podnikatelů ve stavebnictví se i v roce 2024 podílel na realizaci programu PREVENCE v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, který byl zúžen na práci ve výškách. Práce ve výškách je skutečně z všech prací v oblasti stavebnictví nejvíce riziková, což potvrzují i statistická data Výzkumného ústavu bezpečnosti práce zveřejněná pod názvem Big Data, nicméně řešení mají shodné vlastnosti s opatřeními v jiných stavebních aktivitách. Nelze je proto úplně oddělovat, mimoto projekt byl zaměřen na zkoumání vlivu subjektivního faktoru na vývoj pracovních úrazů, nikoli na technická řešení. K nim nemá Svaz personální kapacitu, a není k takové činnosti kompetentní. V této oblasti může SPS pouze šířit dobrou praxi a metodické materiály Výzkumného ústavu bezpečnosti práce či jiných odborných pracovišť.

Vyhodnocení průzkumu – Analýza:

Základem realizace projektu byl **výzkum vlivu subjektivního faktoru na četnost pracovních úrazů na pracovištích ve výškách** prostřednictvím písemných podkladů (včetně využití výsledků výzkumného projektu VÚBP Big data), dotazníků, řízených rozhovorů a návštěv rizikových pracovišť. V jeho rámci dle plánovaného časového harmonogramu bylo provedeno dotazníkové šetření, v jehož průběhu bylo získáno 60 relevantních odpovědí z firem různé velikosti. Odpovědi, které uváděly, že firma neprovádí práce ve výškách, byly z vyhodnocení vyřazeny. Firmy byly v souladu se schváleným projektem rozděleny do tří skupin podle velikosti: malé, střední a velké. Důležité bylo, že se podařilo získat dostatek relevantních odpovědí od malých řemeslnických firem, které provádějí klempířské, pokrývačské a tesařské práce ve výškách na vlastní účet nebo jako subdodávky pro větší firmy. **Provedený výzkum prokázal, že zaměření na roli subjektivního faktoru při vzniku a řešení pracovních úrazů bylo správné.** Chování pracovníků, jejich připravenost, informovanost, motivace, kázeň atd. hraje při vzniku mimořádných případů značnou, často až rozhodující roli. **Potvrdilo se, že u části firem, reprezentující zhruba 15 – 20 % členské základny Svazu podnikatelů ve stavebnictví, existují v tomto směru problémy.** Ty spočívají v neznalosti, ale hlavně v nedodržování příslušné legislativy a nerespektování doporučení odborníků z Výzkumného ústavu bezpečnosti práce, České inspekce bezpečnosti práce, případně dalších odborníků. Velkým problémem je u firem, které jsou založeny na spolupráci OSVČ, že nejsou pojištěny jako subjekty, ale jen individuálně u jednotlivých členů konsorcia (subdodavatelů). Toto „nepojištění“ bylo zjištěno u více než čtvrtinového podílu firem.

Pozitivní je, že ve firmách probíhá školení BOZP, a u většiny nemá jen formální charakter s cílem vytvořit si alibi u vedoucích pracovníků pro případ vzniku pracovního úrazu. Mnoho firem se zamýšlí, jak školení ještě zlepšit, protože jsou přesvědčeny o jeho prospěšnosti z hlediska snížení pracovních úrazů i jejich dopadů.

Firmy též věnují pozornost řešení pracovních úrazů, pokud už k nim dojde. Velká část z nich se řeší na úrovni vrcholového managementu, minimálně ty nejzávažnější. Firmy také většinou postupují přísně vůči těm, kdo svojí nekázní škodní událost zavinili. Používají různé formy postihů, včetně náhrady škody či propuštění ze zaměstnání. Potrestání jsou odpovědní pracovníci i v případech, kdy došlo k porušení předpisů bez újmy na zdraví či poškození věcí.

Terénní šetření:

Terénní šetření prokázalo, že až na zhruba pětinu až šestinu z celkového počtu členů SPS si stavební firmy pracující ve výškách počínají zodpovědně, dodržují platnou legislativu, školí a trénují zaměstnance a používají všech dostupných prostředků pro minimalizaci rizika vzniku pracovních úrazů. Samozřejmě existují i subjekty, které členy SPS nejsou, a jejich stav nebylo možno prozkoumat.

Fokusní setkání:

Výsledky výzkumu byly zveřejněny v analýze o schváleném rozsahu a předloženy stakeholderům na fokusním setkání, které proběhlo 8. 10. 2024. Zúčastnili se jej funkcionáři SPS, Odborového svazu Stavba ČR a zástupci firem. Byl konstatován relativně dobrý stav ve většině podniků, které věnují náležitou pozornost legislativě, školení a dalším formám předcházení úrazů. Problematických je cca 10 – 15 % subjektů, jde ve velké většině o malé firmy s velkým podílem OSVČ. U nich se také projevil problém, který byl rozebírán v následné diskusi, a který spočívá v absenci pojištění, které je povinné ze zákona. Účastníci se shodli, že jde patrně o subjekty, které nemají zaměstnance, jen OSVČ. Jinak by šlo o porušení zákona a takové firmy by neměly právo na existenci. Bylo poukázáno na nevhodné řešení pojištění, které neřeší v podstatě problematiku prevence a je výhodné pouze pro dvě pojišťovny (Generali Českou pojišťovnu a Kooperativu), které plní úlohu jakéhosi pošťáka vybírajícího peníze s následným odvodem do státního rozpočtu. Chybí kontrola jejich využití. Pokusy o změnu trvají již řadu let, ale narážejí na nezáměr rozhodujících aktérů, zejména státu.

V následné diskusi také bylo poukázáno, že nejlepší přístup k prevenci úrazů mají firmy se zahraničními vlastníky.

Účastníci v podstatě souhlasili s výsledky šetření a potvrdili jejich kvalitu.

Návštěvy pracovišť + konzultacemi s odborníky:

Podobné výsledky byly získány i z návštěv pracovišť, které byly zaměřeny na malé firmy. I zde byly získány informace, které potvrzovaly výsledky z výzkumu. Dodržování pracovních předpisů je všeobecně věnována pozornost, neboť pracovní úrazy stojí velké peníze i tehdy, kdy škodu uhradí pojišťovna (pracovníci jsou vyřazováni v důsledku zdravotních následků mimořádných událostí, zpožďuje se realizace zakázek a hrozí logicky penále atd.). Prohřešky proti legislativě BOZP a doporučením v metodických příručkách byly jen drobné (nevhodná obuv, chybějící brýle proti oslnění). Zjištěné skutečnosti se víceméně shodují s poznatky, které pravidelně zveřejňuje Odborový svaz Stavba ČR.

Výsledky výzkumu byly následně ověřovány **konzultacemi s odborníky a bylo provedeno i pilotní ověření na menším vzorku respondentů.** Konzultující potvrdili jejich reálnost a připojili vlastní zkušenosti z prováděných kontrol. Prováděné kontroly většinou nezaznamenají hrubé porušení pracovní kázně, které by mohlo mít za následek vznik pracovního úrazu. Častěji se však vyskytují drobnější nedostatky (nevhodná obuv či oděv, chybějící brýle proti slunci,

nevyčištěné podlahy lešení atd.). Součástí kontrol bývá i informace o prováděném školení BOZP. Zde v zásadě nejsou závažné problémy, školení probíhá pravidelně, je kontrolována účast a vyhodnocována kvalita prostřednictvím hospitací či hodnocení posluchačů.

Byla zmíněna i otázka využití metodiky Big data Výzkumného ústavu bezpečnosti práce. V této souvislosti vyšlo najevo, že s touto metodou se v organizacích příliš nepracuje, není zatím dostatečně známa. Její přínos ke snížení pracovní úrazovosti je proto diskutabilní.

Pilotní ověření výsledků projektu:

Bylo provedeno v souladu se schváleným obsahem projektu provedeno v říjnu a listopadu 2024 i **pilotní ověření výsledků projektu** formou dotazníku na menším vzorku respondentů. Jedním z cílů bylo zjistit, zda se firmy s výsledky výzkumu seznámily a v jakém rozsahu. Větší část dotazovaných firem se s výsledky seznámila, i když část jen zběžně. Ohledně potřebnosti byly však zjištěny určité pochybnosti. Bezvýhradně kladné odpovědi byly cca od jedné třetiny respondentů, spolu s odpověďmi „částečně“ překročily 50 %, nicméně u části respondentů převládala nejistota daná i tím, že se s výsledky projektu neseznámili.

Část otázek pilotního ověření směřovala v souladu se schváleným zněním projektu i k využívání kvantitativních ukazatelů obsažených ve statistických souborech Big Data Výzkumného ústavu bezpečnosti práce. Ukázalo se, že většina majitelů či manažerů firem je vůbec nesleduje nebo jen občas. Podobné výsledky byly zjištěny i v případě využitelnosti datových souborů pro praxi. Potvrzuje se hypotéza, že statistické datové soubory jsou kvalitním podkladem pro tvorbu globálních strategií na úrovni ministerstev, nicméně jejich bezprostřední využitelnost v praxi firem je diskutabilní. Nevhodná je především struktura dat převzatých z pojišťoven a podobných databází. Firmy potřebují především metodické materiály, které naopak sledují a pracují s nimi minimálně v rámci pravidelných školení BOZP.

Poslední otázka pilotního ověření se týkala názorů na případné pokračování programu PREVENCE. Zástupci firem doporučují pokračovat v aktivitách ohledně BOZP případně i bez dotace, pokud budou zaměřeny na skutečné potřeby podnikatelů, a to v oblasti zkvalitňování vzdělávání a využití digitalizace pro snižování počtu pracovních úrazů.

Závěr:

Závěrem lze uvést, že Svaz podnikatelů ve stavebnictví i jeho subdodavatelé udělali maximum možného pro naplnění cílů programu PREVENCE v sektoru stavebnictví i přes limitované finanční prostředky a zásahem ze strany zadavatele zúženou obsahovou náplň. Materiály, které vznikly nejen v roce 2024, ale i v letech předchozích budou nadále využívány v oblasti metodické podpory členským subjektům svazu a lze na ně navazovat i oblastí osvěty a propagace dobré praxe. Očekávat rychlé snižování počtu pracovních úrazů při práci ve výškách i jinde však nelze, subjektivní faktor má na jejich vznik i výši škod významný podíl, nicméně nemůže natolik ovlivnit podmínky na stavbách, aby nevznikly vůbec. V náročném úkolu v oblasti BOZP však bude Svaz podnikatelů ve stavebnictví i nadále pokračovat ve spolupráci s Odborovým svazem Stavba ČR, nicméně půjde o aktivity, které budou financovány z rozpočtu obou zainteresovaných organizací, což významně sníží jejich četnost i rozměr.